

Könyvtári és információs szolgáltatások Thaiföldön

Milyen egy kis tigris könyvtárügye? A nemzeti információs politika fontossága. Nincsenek hálózatok kooperáció nélkül, nincs kooperáció hálózatok nélkül. A fejlődés motorja az információs technológia alkalmazása.

Bevezetés

Thaiföldet, ezt a délkelet-ázsiai országot 1939-ig úgy ismerték, mint Sziámot. Lakosságának száma, amely 1998-ban 61,2 millió volt, 1999-re eléri a 61,8 milliót. A lakosság kb. 10%-a a fővárosban, Bangkokban él. A nemzeti nyelv a thai, s a thai emberek több mint 90%-a buddhista.

Nemrégiben Thaiföld is, mint más ázsiai országok, gazdasági válságba került különféle okok, nevezetesen a költségvetés nagy deficitje, az államadósság túlzott volta, az ingatlanszektor összeomlása, a hibás devizapolitika és a politikai instabilitás következtében. Az ország 1997-ben az International Monetary Fund segélyprogramjától kérte a fizetési mérleg finanszírozását, és a külföldi valutataralékok megerősítését. Egyidejűleg strukturális reformok indultak a köz- és magán-szektorban egyaránt. Noha a gazdasági életben csak lassú javulásra lehet számítani, már mutatkoznak pozitív jelek, különösen a külföldi befektetéseket illetően. A válság leküzdésére irányuló folyamatos erőfeszítések azt a reményt keltik, hogy hamarosan magához tér a gazdaság.

Az ország társadalmi és gazdasági fejlődése ötéves tervek alapján megy végbe. A jelenlegi, 8. tervnek (1997–2001) az a célja, hogy az országot alkalmassá tegye a fenntartható fejlődésre, aminek eredményeképpen 2020-ra fejlett országgá válhat. A terv módosította a fejlesztési koncepciót, s a növekedési orientációt az emberközpontú fejlesztés váltotta fel. A kulcsfontosságú fejlesztési irányelvek közé tartozik az életminőség javítását szolgáló infrastruktúra fejlesztése, és a termelés hatékonyságának növelése, hogy a társadalmi környezet elősegítse a szellemi fejlődést. Az irányelv elismeri a könyvtár mint az egyik fontos intézmény szerepét, ahol a családok és a közösség tagjai összefoghatnak közös rekreációs céljaik követésében.

A terv megemlíti, hogy ez időszak alatt a thai emberek előtt szélesebb hozzáférés nyílik a kü-

lönöző típusú információkhoz az egyéni szükségleteknek és az érdeklődésnek megfelelően. Lehetőséget teremtenek arra is, hogy számítógépes hálózatok és elektronikus hordozók révén jussanak információkhoz.

A könyvtár mint jelentős információellátó szervezet fontos szerepet játszik a bármilyen formában rendelkezésre álló információ megszervezésében és a hozzáférés biztosításában, s valamennyi könyvtári szervezetnek e célok elérésére kell törekednie.

Könyvtárak: az együttműködés erősítése

A könyvtári és információs szolgáltatások ki-
teljesítése az egész ország területén legjobban a különböző típusú könyvtárak együttműködésével valósítható meg.

Nemzeti Könyvtár

A Nemzeti Könyvtárat, eredeti nevén a Vajirana Nemzeti Könyvtárat, egy királyi rendelet alapította meg 1905-ben. 1932-ben a nevét Nemzeti Könyvtárra változtatták (Ho Samut Haeng Chat). 1966-ban nyílt meg a jelenlegi ötszintes épület a Samsen úton, hogy a közönségnek magasabb színvonalú szolgáltatásokat nyújthassanak. A könyvtár állományában – egyebek között – pálmalevelekre és thai kézi munkával készített papírra írt kéziratok gyűjteményei találhatók. A nyomtatott gyűjtemény fejlődésnek indult, amióta 1941-ben törvény rendelte el, hogy minden kiadványból két példányt be kell szolgáltatni a Nemzeti Könyvtárnak. A könyvtár különgyűjteményei közé tartoznak *Damrong Rajanubhab* herceg, valamint más tudósok magángyűjteményei. Ugyancsak a Nemzeti Könyvtár részét képezi *VI. Rama király* emlékkönyvtára, a Vajiravudhanusorn Könyvtár és a Naradhippongprapan Társadalomtudományi Könyvtár.

A Nemzeti Könyvtár állami intézmény, amelyet az Oktatási Minisztérium művészeti osztálya irányít. Fő funkciói a következők: beszerezni és megőrizni a kulturális örökség minden szöveges formáját (köbe vésett feliratok, kéziratok, nyomtatott és audiovizuális anyagok) tanulmányi és kutatási célra; a kormány – emberi erőforrások fejlesztésére irányuló – politikájának támogatása megfelelő és naprakész könyvtári anyagok rendelkezésre bocsátásával; előmozdítani a thaiföldi könyvkészítést; a nemzeti bibliográfia összeállítását. A Nemzeti Könyvtár köteles mindenki számára szolgáltatásokat nyújtani, egyben az ország egyik fő információs forrása. Nemzeti Könyvtár, ugyanakkor közkönyvtár is. 16 fiókja révén nemcsak Bangkokban, hanem minden tartomány több megyéjében is a használók rendelkezésére áll. A nagyobbak közé tartoznak a Chiang Maiban, Chanthaburiban, Burirumban és Nakhonsrithammaratban működő fiokok.

A Nemzeti Könyvtár a könyvtári és információs hálózatépítés hajtóereje Thaiföldön. Ellátja a Thai Nemzeti Információs Rendszer (Thai National Information System = THAI NATIS) titkársága és a Humán Tudományok Koordinációs Központja feladatait.

A régióban a Nemzeti Könyvtár az International Serial Data System Regional Centre for Southeast Asia (ISDS-SEA) hivatala és sok regionális informatikai együttműködési programban vesz részt.

Iskolai könyvtárak

Az iskolai könyvtárak lényeges szerepet játszanak a kötelező oktatás támogatásában, ami pillanatnyilag általános iskolai szinten folyik. Az általános iskolai könyvtárak a diákok tanulmányi forrásai, amelyek az önművelést, az olvasási készség fejlesztését és a tantervi munkát támogatják. Az általános iskolai könyvtárak számára kiadott szabványok megfelelő alapterületet, épületet, berendezést, állományt, személyzetet és költségvetést írnak elő. Jelenleg mintegy 31 000 általános iskolai könyvtár működik az Oktatási Minisztérium Nemzeti Alsófokú Oktatási Bizottsága hivatalának irányítása alatt.

A középfokú iskolai oktatás fő irányítója az Oktatási Minisztérium általános oktatási osztálya. Az osztályhoz tartozó középfokú iskolai könyvtárak száma 1998-ban 2553 volt. Az iskolai vezetés támogatja a könyvtári fejlesztést, különösen a könyvtári technológia használatát. Sok középfokú iskolai könyvtár számítógépes információkeresést és internet-hozzáférést nyújt.

Az iskolai könyvtárak problémái a következők: a könyvtárostánárok korlátozott száma és oktatási feladatokkal való túlterheltsége, a vásárlási kere-

tek szükségessége, korlátozott könyvtári szolgáltatások, a könyvtári együttműködés hiánya.

Szakkönyvtárak

Szakkönyvtárakat többnyire kormányhivatalokban, állami vállalatoknál és némely magánügynökségnél, szervezetben, alapítványnál és egyesületben hoztak létre. E könyvtárak gyűjteményei és szolgáltatásai nagymértékben különböznek az anyaintézmény politikájától és attól függően, mennyire ismerték fel az információ fontosságát a gazdasági és társadalmi fejlődésben. A szakkönyvtárak száma fokozatosan nőtt (1985: 265; 1994: 366).

Egy 1992-ben végrehajtott felmérés szerint az információs központok és szakkönyvtárak működését a következő problémák nehezítették: az anyaintézménytől kapott támogatás mérvé, a szakképzett könyvtárosok hiánya, és a nem kielégítő költségvetés. Egy újabb, 107 szakkönyvtárban lefolytatott felmérés szerint az anyaintézmények vezetői nem veszik tudomásul teljes mértékben a könyvtárak fontosságát, továbbá a szakkönyvtárosok pályakilátásai komoly gondot okoznak. Az információs technológiával kapcsolatos napi probléma, hogy miképpen lehet lépést tartani a technológiai fejlődéssel, s hogy megfelelő döntések születnek-e a számítógépes rendszerek használatára során. E problémák megoldásának vezérlő elve a kooperációban való részvétel.

Közkönyvtárak

A közkönyvtári szolgálat 1916-ban indult meg Bangkokban, amikor az Oktatási Minisztérium felügyelete alatt olvasótermek jöttek létre. A kormány először 1952-ben támogatta a körzeti (Amphoe) közkönyvtárak megszervezését, noha még nem minden körzet fejlesztette ki máig sem közkönyvtárát. Thaiföldön a közkönyvtárak két csoportba sorolhatók: a bangkoki közkönyvtárak a bangkoki fővárosi önkormányzat alá tartoznak, a tartományokban működő könyvtárak pedig az Oktatási Minisztériumnak az iskolán kívüli neveléssel foglalkozó részlegéhez. Vidéken a közkönyvtárak három szintre tagozódnak: tartományi (Changwat), körzeti és alkörzeti (Tambon) könyvtárak. Újabb fejlemény a közkönyvtári területen az ún. Chalermratchakumaree könyvtárak alapítása *Maga Chakri Sirindhorn* hercegnő tiszteletére. Ezek valójában körzeti közkönyvtárak. 1995-ben 801 közkönyvtár működött, köztük 73 tartományi, 626 körzeti, 30 alkörzeti és 71 Chalermratchakumaree könyvtár.

Felsőoktatási könyvtárak

A felsőoktatási könyvtárak egyik csoportja az Egyetemi Ügyek Minisztériumához, másik csoportja pedig az Oktatási Minisztériumhoz tartozik.

Az első csoportba tartoznak a 24 állami, valamint 41 magánegyetem és főiskola könyvtárai. A legtöbb országos egyetemen egy központi könyvtárból és kari könyvtárakból álló hálózat működik. A könyvtárak szervezeti felépítése változó: a teljes centralizáltságtól a koordinált decentralizációig terjed. Az állami egyetemek csoportjában szoros koordináció érvényesül. Az Egyetemi Ügyek Minisztériuma 1979-ben egyetemi könyvtári fejlesztési albizottságot hozott létre, amely az egyetemi könyvtárakkal együttműködve éves szemináriumokat rendez, eddig tizennégyet. A legutóbbi, 1998-as szeminárium az egyetemi könyvtárak minőségbiztosításával foglalkozott.

A magánegyetemek és főiskolák könyvtárai ugyancsak megalakították a magánegyetemi könyvtárak fejlesztésével foglalkozó albizottságot a Thaiföldi Magán Felsőoktatási Intézmények Egyesülete felügyelete alatt. Az albizottság célja, hogy előmozdítsa a magán felsőoktatási könyvtárak közötti együttműködést.

Az Oktatási Minisztérium felügyelete alatt álló felsőoktatási intézmények ugyancsak nagy súlyt helyeznek a könyvtárak fejlesztésére. Két intézmény nagyon aktív a hálózatépítés terén: a Rajabhat Intézet (korábban: Tanárképző Főiskola) és a Rajamongkol Műszaki Intézet (korábban: Technológiai és Szakképzési Intézet). Az előbbinek 36 campusa van az ország minden régiójában, és a Rajabhat-hálózat létrehozásán dolgozik. Az utóbbin kiépített Rajamongkol Institute of Technology Network (RITNET) megkönnyíti a campusokon működő 45 könyvtár kooperációját. A felsőoktatási könyvtárak a hálózatok segítségével gyorsan haladnak előre az automatizálás és a kooperáció terén.

Thai Könyvtári Egyesület

Több mint negyven éve, 1954. október 11-én alapították a Thai Könyvtári Egyesületet (TKE), az alábbi célkitűzésekkel:

- a szakma egységének támogatása, és szakmai segítség nyújtása a tagoknak;
- a könyvtárügy, a könyvtárosképzés és a kulturális tevékenység támogatása és előmozdítása;
- a könyvtári intézmények szakmai fejlődésének és növekedésének támogatása az egész országban;
- az ismeretek, gondolatok és tapasztalatok cseréje a kollégák között, valamint a nemzeti és nemzetközi könyvtáros egyesületekkel;

- a könyvtári személyzet boldogulása és státusa feletti örökös;
- felkérésre tanácsot nyújtani egyes vállalatok, ügynökségek vagy más intézetek könyvtári szervezeteinek;
- az egyesületi célok elérése érdekében az egyénektől, szervezetektől vagy intézményektől érkező támogatások hasznosítására központi ügynökségként tevékenykedni;
- politikamentes működés.

A TKE tagjai egy 25 tagú végrehajtó testületet választanak két évre; a testület tagjai választják meg az elnököt.

A TKE-hez több társult könyvtári csoport csatlakozik: a felsőoktatási könyvtárosok csoportja, a könyvtártudományi oktatók csoportja, az iskolai könyvtárosok csoportja, a szakkönyvtárosok csoportja, a közkönyvtárosok csoportja, a szakképzési és műszaki könyvtárosok csoportja, valamint a nemzeti könyvtári csoport. Mind nagyon aktívan működnek.

A TKE tevékenysége az információs szakemberek továbbképzésére összpontosul. Rendszeresen szervez műhelyeket, tanfolyamokat és szemináriumokat. A TKE éves konferenciái alkalmat nyújtanak az ismeretek és gondolatok cseréjére, valamint a szakma új fejleményeinek és jövő trendjeinek a megismerésére. A TKE aktívan együttműködik más intézményekkel helyi, regionális és nemzetközi szinten. A TKE 1961 óta tagja az IFLA-nak, s 1978 óta a Congress of Southeast Asian Librarians (CONSAL) szervezetnek.

Nemzeti információs politika

A nemzeti információs politikáról szóló dokumentumot először az 1986-ban az UNESCO támogatásával a Nemzeti Kutatási Tanács által szervezett, a nemzeti információs politikával foglalkozó országos szeminárium eredményeképpen dolgozták ki. A munkadokumentum – az UNESCO-nak a nemzeti információs politikára vonatkozó irányelvei alapján – a következőket tartalmazta:

- A kormány kijelenti, hogy az információ a nemzeti fejlődés integráns része, s kiemelt elsőbbséget kell adni a kormányzati információs forrásoknak.
- A kormány figyelmet és megfelelő erőforrásokat fordít az információs rendszerek és szolgáltatások kialakítására és javítására, összhangban a Nemzeti Gazdasági és Társadalmi Fejlesztési Terv célkitűzéseivel.
- A kormány minden használó előtt tudatosítani fogja az információt, és megkönnyíti számukra a hozzáférést, továbbá az egész thai népesség

számára biztosítja az információhoz való hozzáférés jogát.

- A kormány különböző szinteken előmozdítja, megszervezi és működteti a használók felkészítését és oktatását annak érdekében, hogy maximális eredménnyel járjon az információ használata mind az egyén, mind az ország fejlődése szempontjából.
- A kormány szorgalmazza és megszervezi az információs tevékenységet végző személyzet megfelelő szakmai képzését és oktatását különféle szinteken.
- A kormány előmozdítja és támogatja az információs személyzet szakmai biztonságérzetét és teljesítményét.
- A kormány elősegíti az információs rendszerek és szolgáltatások fejlesztésére vonatkozó kutatásokat, s különös felelősséget vállal ezért.
- A kormány elősegíti és megkönnyíti az információs tevékenységek kooperációját és koordinációját országos, regionális és nemzetközi szinten, különös tekintettel a nemzeti érdekekre és biztonságra.

A nemzeti információs politikát támogatja a THAI NATIS projekt is. A projekt végrehajtása keretében a kormány 1987-ben egy országos hatáskörű bizottságot nevezett ki a THAI NATIS irányítására és koordinálására egy miniszterelnök-helyettes elnöklésével.

Törvény a hivatalos információról

1997-ben lépett életbe az első törvény a hivatalos információról. A törvény részletezi azokat az információkat, amelyek a köz számára hozzáférhetők, vagyis nem zárhatók el a nyilvánosság elől, megteremti a személyes információk rendszerét, és rendelkezik a történelmi információk kiadásáról. A miniszterelnök megbízása alapján létrejött a hivatalos információkkal foglalkozó testület a miniszter elnöklete alatt. Ez a testület a törvény végrehajtása érdekében felügyeli és tanácsokkal látja el az országos szervezeteket és tisztségviselőket.

Hálózatok és hálózatépítés

A hálózatépítés a kutatás és fejlesztés lényeges elemének tekintendő. Az információs infrastruktúra fejlesztésének a szükségessége hozta létre a felsőoktatási és kutatási hálózatokat az ország fejlődésnek előmozdítására. A hetedik nemzeti fejlesztési terv politikai irányelveket állapít meg a tudományos és műszaki információs és adatrendszerek fejlesztésére kiterjedt hálózatok rendszerével, amely képes a használók által kívánt információs szolgáltatások nyújtására, vala-

mint az adatok és információk terjesztésére és hasznosítására. A jelenlegi, nyolcadik terv a hangsúlyt a telekommunikációs hálózatok és az információs technológia fejlesztésére helyezi, hogy Thaiföld regionális központtá váljék.

A kutatási és fejlesztési hálózat 1988-ban indult. A National Electronics and Computer Technology Centre (NECTEC) megteremtette az egyetemközi hálózati kapcsolatokat, továbbá 1992-ben létrehozták a Thai Social/Scientific, Academic and Research Network (Thaisarn), hogy kiépítse a felsőoktatási intézetek, kutatóhelyek és információs egységek hálózatát a TCP/IP protokollok használatával, s kapcsolatot biztosítva az internethez.

Több felsőoktatási intézet vesz részt saját, helyi hálózataik fejlesztésében. Így például a Chulalongkorn University Network (ChulaNet) gerinchálózatot nyújt a karok, a kutatóintézetek és az adminisztrációs egységek összeköttetéséhez. Szolgáltatásai közé tartozik az elektronikus posta, a fájltranszfer, a távoli bekapcsolódás, az interaktív konferencia, hozzáférés a regisztrációs adatbázishoz és egy hirdetőtábla-rendszer.

Más könyvtári és információs hálózatok a fejlesztési szakaszban tartanak. Országos szinten a legnagyobb hálózat a THAI NATIS, amelyet a Nemzeti UNISIST Bizottság kezdeményezett. A THAI NATIS 1986-ban kezdte meg működését a következő célokkal:

- információs forrásokat és szolgáltatásokat nyújtani kormányzerveknek, nyilvános és magánszervezeteknek a személyes és a nemzeti fejlődés érdekében;
- a nemzetközi standardoknak megfelelő információs rendszereket szerezni, és információs szolgáltatásokat nyújtani;
- kiiktatni a duplikációkat az információs forrásokból;
- információs forrásokat biztosítani minden tudományágban a nemzeti fejlődés számára;
- eszközökről gondoskodni országos, regionális és nemzetközi szinten a kooperáció, a koordináció és az információcsere számára.

A THAI NATIS-nak hat szakterületi koordinációs központja van: mezőgazdaság, közgazdaság, humán tudományok, orvostudomány, természet- és műszaki tudományok, társadalomtudományok. Főbb tevékenységei: konferenciák és szemináriumok rendezése, szakmai továbbképző programok szervezése, az információs források felmérése, keresés külföldi adatbázisokban, adatbázisok felépítése különféle szakterületeken.

A Provincial University Library Network (PULINET), amelyet 1986-ban alapítottak, a hangsúlyt a Bangkokon kívüli tartományok forrásmegosztására és dokumentumellátó rendszerének a fejlesztésére helyezi. A PULINET-nek 12 tagja

van, s koordinációval egy pénzügyi alapot állított fel kulcsrakész könyvtári automatizált rendszerek beszerzésére. További projektjei közé tartozik a bangkoki metropolisban működő egyetemekkel, a National Electronics and Computer Technology Centre-rel és az internettel való kapcsolat megteremtése.

1993-ban indult a bangkoki metropolis egyetemi könyvtári hálózatának megteremtésére irányuló projekt (Thai Academic Library Network [Metropolitan] = THAILINET [M]). A projekt eredetileg azt a célt tűzte ki, hogy automatizált könyvtári rendszereket fejleszt ki 12 egyetemi könyvtár részére. Azóta az Egyetemi Ügyek Minisztériumának egyetértésével más intézetek (köztük az Asian Institute of Technology magánegyetem) is beléptek a tagok közé. Az 1995–1997-re szóló hároméves terv kiemeli a teendők közül a számítógépes rendszerek és könyvtári szoftvercsomagok beszerzését, a meglévő és újonnan indítandó adatbázisok szabványosítását, az egyetemek közti kapcsolatok megteremtését a felsőoktatási információs források közös használatára, a személyzet továbbképzését a számítástechnikában és telekommunikációban. Mára összeolvasztották ezt a két hálózatot, s létrejött a Thai Library Integrated Systems (Thai LIS).

Az információs technológia és a könyvtárak

Az információs technológia (IT) alkalmazása az egész ország érdekévé vált. A kormány 1995-öt az IT évének nyilvánította, hogy nyilvánvalóvá tegye szerepét és fontosságát. A National Information Technology Committee a NECTEC segítségével megfogalmazta az IT 2000-et, a 21. századra szóló nemzeti információs technológiai politikát, amelyet a kabinet 1996-ban fogadott el. Az IT 2000 középpontba állította a nemzeti információs infrastruktúra kiépítését, az emberi erőforrásokba való beruházásokat, és a nagyközönségnek szóló szolgáltatások megjavítását nyilvános elektronikus információkkal. Országos szinten a fő IT-programok közé tartozik:

- a *Software Park Project*, amely a thai szoftveripar fejlesztésére összpontosít;
- a *SchoolNet Project*, amely 1995-ben indult azzal a céllal, hogy számítógépes hálózat kapcsolja össze az egyes régiók iskoláit (jelenleg 150 iskolára terjed ki, s lehetővé teszi számukra, hogy hozzáférjenek az internethez);
- az *Information Technology Laws Project*, amely az ország számára szükséges jogi infrastruktúra biztosításával foglalkozik;

- a *Multimedia Institute*, amely a multimédia fejlesztését szorgalmazza, s egyben szolgáltatásokat is nyújt a multimédia forrásközponton keresztül;
- a *GINet Project*, amely a kormány információs hálózatán át biztosítja az adatáramlást minden kormánysszervezet számára.

Az IT-politika elmozdítja az információs technológia hatásos felhasználását a különféle intézetekben, köztük a könyvtárakban is. Manapság minden könyvtártípus érdekelt a modern technológia alkalmazásában. Thaiföldön az IT-t mintegy két évtizede vezették be a könyvtári munkába, amikor az Asian Institute of Technology, egy nemzetközi posztgraduális oktatási intézmény kísérleti projektet indított a könyvtári munkában számítógépek alkalmazására. Azóta e technológia használata folyamatosan fejlődött. *Nonglak Minaikit* 1988-as felmérése szerint mind a 40 megkérdezett könyvtár és információs központ alkalmazott valamiféle számítógépes és/vagy telekommunikációs technológiát; a legnépszerűbbnek a mikroszámítógépes rendszerek és a CDS/ISIS mini-mikro szoftver bizonyult. A felmérés jelezte, hogy bár sok könyvtárban számítógépesítettek bizonyos könyvtári funkciókat, egyetlen integrált rendszer sem működött annak következtében, hogy nem volt a piacon olyan integrált szoftver, amely elérhető áron megkapható lett volna. Azóta több felsőoktatási könyvtár (köztük a Chiang Mai University Library, a Chulalongkorn University Academic Resource Centre, a Khon Kaen University és az AIT) végzett úttörő jellegű beruházást az általuk használt INNOPAC integrált rendszerbe. Másokban a DYNIX, a VTLS és az IMES Navigator lett installálva. Nyilvánvaló törekvések mutatkoznak más könyvtártípusokban is integrált rendszerek alkalmazására. A Nemzeti Könyvtár, illetve a Bank of Thailand könyvtára és információs központja a DYNIX-et vezette be. Ennek ellenére még mindig sok könyvtárban található házilag kifejlesztett rendszer. Az integrált rendszerek alkalmazása egyike a legfontosabb kérdéseknek: a könyvtári hálózat fejlődését érinti, s hatékonyabb információs szolgáltatások nyújtására irányul.

A könyvtári és információs munka új dimenziói tárnak fel az információs technológia előrehaladásával, valamint az országos szintű szervezetek és döntéshozók támogatásával. A kooperáció növekedéséből több haszon fog származni valamennyi felhasználó számára. Ez a fejlemény szilárdabb alapokra fogja helyezni a könyvtár mint információs szolgáltató sikerességét az országos információs infrastruktúrában. (Irodalmi hivatkozások az eredeti közleményben.)

Beérkezett: 2000. IV. 11-én. Fordította: Papp István